

Liikkuva keho

Liikunta- ja urheilulajit kietoutuvat monin tavoin ympäröivän kulttuurin käsityksiin siitä, miten kehoja on hyvä ja sopivaa käyttää ja siihen, millaisissa paikoissa ja keiden kanssa liikutaan.

Urheilun sankarit ja suuret tunteet

Suomessa jääkiekko on tärkeä osa kansallista itsetuntoa. Jääkiekon MM-kisoja keräännyttään seuraamaan kotisohville tai kuppiloihin yhdessä perheen ja ystävien kanssa. Nekin, joita kiekko ei kiinnosta, altistuvat vuosittaiselle huumalle median välityksellä.

Suomessa innostutaan jääkiekosta, kun taas muut kansakunnat syleilevät aivan toisenlaisia urheilulajeja. Brasiliassa jalkapallo on lajien kuningas, Dominikaaninen Tasavalta vannoo pesäpallon nimeen, ja Kirgisiassa suositaan hevosurheilua. Mistä tämä johtuu?

Kyse ei ole ainoastaan sään ja vuodenaikojen armoilla kehittyneistä käytännöistä, vaan myös kulttuurista.

Urheilu heijastelee ympäröivää maailmaa ja imee itseensä vaikutteita paikallisesta kulttuurista. Kulttuurivaikutteita myös omaksutaan muualta maailmasta: suomalaisuutta kuvastava jääkiekko on keksitty Kanadassa.

Urheilulla on kautta maailman ihmisiä yhdistäviä voimia. Joukkueurheilussa pelaajat työskentelevät yhdessä saman päämäärän eteen. Kokonaiset kansakunnat seuraavat henkeään pidätellen, kun heidän valitsemansa edustaja valmistautuu suoritukseensa olympialaisissa. Toisaalta urheilu voi myös luoda eroja: urheilun seuraaminen esimerkiksi on usein hyvin sukupuolittunutta.

Urheilun avulla voidaan käsitellä konflikteja ilman todellista väkivaltaa. Kuten sodassa, myös urheilun maailmassa on vihollisia, joita vastaan taistellaan - ja suuria sankareita. Oma joukkuetta kannatetaan suurella intohimolla, ja häviö nostaa pintaan tunteita raivosta epätoivoon. Tämä on totta varsinkin, jos vastustajasta on muodostunut vuosien myötä pelikenttien verivihollinen tai erityisen kova vastustaja. Kun Suomi ja Ruotsi kohtaavat jääkiekon finaalissa, odotettavissa on aina suuria tunteita.

Nämä erityisesti joukkueurheiluun liittyvät samaistumisen kokemukset tuottavat myös lieveilmiöitä. Jalkapallohuliganismi on kenties tutuin esimerkki tilanteesta, jossa urheilun seuraaminen ja kannatus katsomosta käsin johtaa väkivaltaisiin kohtaamisiin katsomon puolella.

Urheilulajit myös muuttuvat kulttuurin myötä. Klassinen esimerkki tästä on Trobriand-saarilla pelattava kriketti. Tämä peribrittiläinen urheilulaji saapui Papua-Uuden-Guinean saarille lähetyssaarnaajien mukana. Pian se alkoi saada uudenlaisia muotoja, kun paikalliset muokkasivat pelin sääntöjä omaan tapakulttuuriinsa ja maailmankuvaansa sopiviksi.

Trobriand-kriketiksi nimettyä lajia on pidetty saaren asukkaiden vastareaktiona kotimaansa valloitukselle. He ottivat lähetyssaarnaajien tuoman lajin, ja tekivät siitä omansa. Kriketti myös korvasi suurilta osin perinteisen sodankäynnin, jonka jäljet näkyivät lajissa. Pelaajat koristeltiin sotamaalauksia muistuttavilla väreillä, ja joukkueet saapuivat kentälle ja lähtivät sieltä rituaalinomaisten sotatanssien saattamina. Tärkeintä ottelussa ei ollut maalien tekeminen, vaan mahdollisimman hieno show.

Keskustelkaa: Mitä urheilulajeja sinun lähipiirissäsi seurataan? Pohdi, mistä juuri näiden lajien suosio kumpuaa.

Taitava vai sopimaton liike?

Yksilölajit, kuten juoksu, tanssi tai jooga, voivat toimia vahvoina identiteetin rakentajina. Eri liikuntalajeihin, ja erityisesti pitkäaikaiseen harjoitteluun, liitetään usein alitajuisia mielikuvia: tanssijoita voidaan pitää vaikkapa hienostuneina, joogeja rauhallisina tai juoksijoita sitkeinä.

Fyysisesti haastavat lajit, kuten maratonjuoksu tai painonnosto, voivat opettaa itsehillintää ja omien rajojen ylittämistä. Ne voivat nostaa itsetuntoa ja auttaa löytämään varmuutta omaan elämään. Liike ja urheilu muokkaavat ihmisen kokemusta itsestään ja kehostaan. Meidän kulttuurissamme urheilevaa ja liikkuvaa kehoa arvostetaan: liikuntaan liitetään tyypillisesti itsehillinnän, saavuttamisen, itsestään huolehtimisen, terveyden ja nuoruuden sekä yleisen kyvykkyyden mielikuvia.

Samaan aikaan arkisetkin tapamme käyttää kehojamme ovat sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita. Missä

tahansa yhteiskunnassa on säännöt sille, miten on luvallista tai suotavaa käyttää kehoa ja liikkua julkisessa tilassa. Esimerkiksi pienet lapset eivät vielä ole täysin sisäistäneet näitä normeja. Lapset saattavat kiipeillä villisti liikkuvassa bussissa tai koskettaa vieressä istuvan tuntemattoman henkilön käsivartta, vaikka kulttuuriimme kuuluu vieraiden ihmisten kosketuksen välttäminen.

Tiedämme, että metrossa ei yleensä ole tarkoitus tanssia, vaikka käytävällä mahtuisi tekemään niin. Jopa tapamme juosta on ympäristön sääntelemää: tiedämme, että lenkkeillessä tulee juosta suoraan ja hallitusti sen sijaan, että huitoo ja hyppii villisti juoksun lomassa.

Keskustelkaa: Mitä urheilulajeja keksitte, jotka on muokattu kuvastamaan paikalliskulttuuria tai jotka ovat vaikkapa vain Suomelle tyypillisiä?

Ihmisen asema vaikuttaa sääntöihin

Liikkumiseen ja julkiseen esiintymiseen liittyvät näkymättömät

säännöt ovat usein ikään, sukupuoleen ja sosiaaliseen asemaan sidottuja. Sopivat tavat liikkua koulun käytävillä voivat olla erilaisia opettajalle kuin oppilaille, ekaluokkalaisille kuin lukiolaisille. Myös miehiä ja naisia voivat koskea hyvinkin erilaiset kehollisen ilmaisuuden säännöt.

Eri puolilla maailmaa ihmiset tottuvat erilaiseen etäisyyteen muihin kehoihin nähden: suomalaisten "hajurako" toisiinsa nähden on tunnetusti melko suuri, ja bussia samalla pysäkillä odotellessamme seisomme kohteliaan etäisyyden päässä muista. Kukaan ei opeta tätä etäisyyttä meille suoraan, mutta opimme sen kasvaessamme ympäristössä, jossa kaikki muutkin tekevät näin. Jossakin muualla ihmiset taas ovat tottuneet olemaan paljon lähempänä aivan tuntemattomiakin henkilöitä.

Juuri näin kulttuurinen logiikka toimii: tiedämme jotakin ilman, että tiedämme "miksi" tai "mistä" sen tiedämme.

Keskustelkaa: Millainen käytös ei ole sallittua julkisissa tiloissa? Mitkä kiellot johtuvat jostakin selvästä syystä - ne ovat esimerkiksi vaarallisia - ja mitkä eivät vain sovi kulttuuriseen käsityksemme sopivasta toiminnasta?